

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

Пуховець Д.С.

Навчально-методичний комплекс
з дисципліни:

«ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ. ІСТОРІЯ ДАВНЬОГО РИМУ»

для бакалаврів денної форми навчання

КИЇВ – 2024

Розробник:

Пуховаць Дмитро Сергійович, к. і. н., доцент, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Затверджено на засіданні кафедри історії
стародавнього світу та середніх віків

Протокол № 8 від «20» березня 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 5 від «26» березня 2024 р.

Рецензенти:

д.і.н., проф. Ставнюк В.В.

к.і.н., ас. Грегуль А.О.

© КНУ ім. Т.Шевченка, 2024

© Історичний факультет, 2024

© Пуховаць Д.С., 2024

ЗМІСТ

Робоча програма навчальної дисципліни.....	4
Змістовний модуль 1.....	12
Змістовний модуль 2.....	18
Плани семінарських занять.	24
Завдання для самостійної роботи.....	30
Модульні контрольні роботи	33
Екзаменаційна робота	36
Рекомендована література	38

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія Давньої Греції. Історія Давнього Риму.

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
напрямок підготовки	032 Історія та археологія
освітній рівень	перший (бакалаврський)
освітня програма	Археологія та преісторія
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2023 /2024
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладач: Пуховець Дмитро Сергійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів системного уявлення про становлення, розквіт та занепад Античної греко-римської цивілізації та її характерні риси.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* найважливіші факти, події та процеси в історії людства.
2. *Вміти* визначати характерні риси, які властиві для суспільного ладу, державного устрою й економічно-господарського комплексу Античної цивілізації.
3. *Володіти елементарними навичками* джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Визначення місця і ролі Античності в історії з точки зору різних концепцій історії людства. Розкриття стану джерельної бази з історії греко-римської цивілізації, аналіз основних груп джерел з її історії. Визначення хронологічних меж історії Античності та особливостей її періодизації. Аналіз сутності та специфіки політичного, економічного, соціального, релігійного та культурного розвитку доби Античності. Висвітлення ментальних та культурних особливостей, а також світоглядних орієнтирів жителів Стародавньої Греції та Риму. Розкриття основних подій та процесів у історії Античності. Ознайомлення з біографіями найвидатніших особистостей цієї цивілізації.

4. Завдання (навчальні цілі): розвиток практичних здібностей студентів щодо вміння аналізувати суспільну структуру і особливості державно-правового устрою Античної цивілізації, організацію в ній виробничого процесу, її культурний і духовний розвиток; усвідомленні повсякденного життя і ментальності населення, зв'язків давнини з сучасністю.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсот ок у підсум ковій оцінці з дисци пліни
Ко д	Результат навчання			
1.1	Знати основні факти та персоналії з історії Стародавньої Греції	лекція, семінар, самостійна робота	усне опитування, контрольна робота з тем	20

			<i>ЗМ1, реферат</i>	
1.2	<i>Знати основні факти та персоналії з історії Стародавнього Риму</i>	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ2, реферат</i>	20
1.3	<i>Знати особливості кожного періоду історії Античності</i>	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>усне опитування, контрольна робота з тем ЗМ1 та ЗМ2, реферат</i>	20
2.1	<i>Вміти характеризувати специфіку політичного, економічного та соціального розвитку доби Античності</i>	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>іспит</i>	20
2.2	<i>Вміти визначати основні події та процеси в історії Античної греко-римської цивілізації.</i>	<i>лекція, семінар, самостійна робота</i>	<i>іспит</i>	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3.	2.1	2.2.
Програмні результати навчання (назва)					
<i>ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності</i>	+	+	+	+	+
<i>ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом загальної історії та археологічної науки, зокрема, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі</i>	+	+	+	+	+
<i>ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі в історії України та світовій історії на основі археологічних джерел</i>	+	+	+	+	+
<i>ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуації з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов</i>	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Контрольна робота з тем ЗМ1: РН 1.1., 1.3 — 10 балів/ 6 балів*.
2. Контрольна робота з тем ЗМ2: РН 1.2., 1.3.— 10 балів/ 6 балів.
3. Самостійна робота ЗМ1 (реферат): РН 1.1., 1.3 – 10 балів/ 6 балів.
4. Самостійна робота ЗМ1 (реферат): РН 1.2., 1.3. – 10 балів/ 6 балів.
5. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 1): РН 1.1., 1.3. — 10 балів/ 6 балів.
6. Оцінювання роботи під час семінарських занять (ЗМ 2): РН 1.2., 1.3. – 10 балів/ 6 балів.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – іспит;
- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів;
- Оцінюються такі результати навчання студента: вміння характеризувати специфіку політичного, економічного та соціального розвитку доби Античності та визначати основні події та процеси в історії Античної греко-римської цивілізації (РН 2.1., 2.2.).
- форма проведення іспиту – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;
- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали.**

Необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж **20 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до іспиту 36 балів.**

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усні опитування); отримані за виконання індивідуальних завдань; бали, отримані під час модульного контролю), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (іспиту), а саме: за виконання запропонованих завдань.

(Зразки тестових завдань для модульних контрольних робіт, перелік індивідуальних завдань, питання та завдання підсумкового контролю (іспиту) див. Навчально-методичний комплекс з даної дисципліни).

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 8, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 9 –16.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (контрольні роботи, виконання індивідуального завдання, усне опитування) і підсумкове оцінювання (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 60 балів; підсумкове оцінювання (іспит) – максимум 40 балів)

<i>Змістовий модуль 1 Історія Давньої Греції</i>			<i>Змістовий модуль 2 Історія Давнього Риму</i>			<i>Іспит</i>
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			
<i>Самостійна робота (реферат)</i>	<i>Семінари</i>	<i>Модульні й контроль</i>	<i>Самостій на робота (реферат)</i>	<i>Семінар и</i>	<i>Модульні й контроль</i>	40 балів (макси- мум)
10 (максимум)	10 (максимум)	10 (максиму м)	10 (максиму м)	10 (максим ум)	10 (максим ум)	

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем, так і деяких розділів тем програми курсу. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється під час семінарських занять, модульних контрольних робіт, підсумкового контролю (іспиту).

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти **від 1 до 5 балів**. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-2 бали;
- логіка викладення 1 бал;
- використання джерел і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Наприкінці кожного змістовного модуля вираховується **середній арифметичний бал**, який кожен зі студентів отримав за семінари відповідного модуля. Середній бал переводиться у модульні бали у відповідності до таблиці. За семінари кожного змістовного модуля студент може отримати **від 1 до 10 модульних балів**.

Таблиця переведення середнього арифметичного балу у модульні бали:

Середній бал за семінари	Модульний бал за семінари
4.7 – 5.0	10
4.3 – 4.6	9
3.9 – 4.2	8
3.5 – 3.8	7
3.1 – 3.4	6
2.8 – 3.0	5
2.4 – 2.7	4
2.0 – 2.3	3
1.5 – 1.9	2
Менше 1.5	1

Виконані індивідуальні завдання (реферати) студент подає викладачеві не пізніше ніж за тиждень до проведення модульного контролю з відповідного Змістового модулю, зокрема, **Індивідуальне завдання 1** (орієнтовно до 15 жовтня) і **Індивідуальне завдання 2** (орієнтовно до 1 грудня).

Критерії оцінки **Індивідуального завдання (реферату)**:

глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція	9-10 балів
обґрунтоване розкриття проблеми	7-8 балів
тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування	5-6 балів
реферат переважно копілятивного рівня	3-4 бали
розкритий лише один окремий аспект теми	1-2 бали

Теми рефератів викладач пропонує студентам на першому семінарському занятті (орієнтовно середина вересня).

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (остання декада жовтня) і **Контрольна робота ЗМ2** (початок грудня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Завдання містить 5 тестових запитань з варіантами відповіді та теоретичне питання. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється у **1 бал**, теоретичне питання оцінюється від **0 до 5 балів**. Критерії оцінки **теоретичного питання**:

глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція	5 балів
тема розкрита, але неповно	3-4 бали
розкритий лише окремий аспект	2 бали
продемонстровані лише фрагментарні знання	1 бал

Екзаменаційний білет містить два завдання, кожне з яких оцінюється в 20 балів. Критеріями оцінювання відповіді є:

Відповідь повна, подане власне бачення проблеми	19-20
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	16-18
Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання	13-15
Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки	10-12
Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми	7-9
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу	4-6
Відповідь має значні помилки, або відсутня	1-3

Бали, які отримані студентом на іспиті, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, модульні контрольні роботи). Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
<i>Змістовний модуль 1. Історія Давньої Греції</i>				
1.	Тема 1. Вступ до історії античності	2	-	2
2.	Тема 2. Мінойсько-Ахейська цивілізація II тис. до Р.Х.	2	-	3
3.	Тема 3. Гомерівський період в історії стародавньої Греції	2	2	3
4.	Тема 4. Антична Греція за доби архаїки.	2	-	3
5.	Тема 5. Історія Афін доби архаїки	2	-	3
6.	Тема 6. Розвиток Спарти за доби архаїки	2	3	3
7.	Тема 7. Греція за доби греко-перських воєн	2	-	3
8.	Тема 8. Криза класичного грецького поліса та піднесення Македонії	2	-	3
9.	<i>Контрольна робота з тем ЗМ1</i>	-	1	-
<i>Змістовний модуль 2 . Історія Давнього Риму</i>				
10.	Тема 9. Рим царської доби	2	2	3
11.	Тема 10. Рим доби ранньої республіки	2	-	3
12.	Тема 11. Завоювання Римом Середземномор'я у 264 – 133 рр. до Р.Х.	2	-	3
13.	Тема 12. Рим доби пізньої республіки	2	-	3
14.	Тема 13. Постать Гая Юлія Цезаря в римській історії	2	3	3
15.	Тема 14. Римська імперія за династії Юліїв-Клавдіїв	2	-	3
16.	Тема 15. Римська імперія за часів Флавіїв та Антонінів	2	-	3
17.	Тема 16. Римська імперія у III – IV ст. від Р.Х.	2	-	2
18.	<i>Контрольна робота з тем ЗМ2</i>	-	1	-
	ВСЬОГО	32	12	46

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Лекції – 32 год.

Семінари – 12 год.

Самостійна робота - 46 год.

Змістовний модуль 1 *Історія Давньої Греції*

Тема 1. Вступ до історії античності (4 год.¹).

Визначення поняття «античність». Історія еволюції цього терміну. Основи формаційного підходу до історії людства, місце античності в історії з точки зору цього підходу. Основи цивілізаційного підходу до історії людства, місце античності в історії з точки зору цього підходу. Порівняння античної цивілізації з цивілізаціями Давнього Сходу: їх спільні риси та відмінності в економічній, соціальній, політичній сферах. Внесок античної цивілізації в розвиток людства. Важливість вивчення античності для українських студентів-археологів.

Хронологічні межі та періодизація історії Давньої Греції. Верхня та нижня межа історії Еллади. Особливості мінойсько-ахейського етапу в історії Давньої Греції. Особливості полісного етапу в історії Давньої Греції та його поділ на гомерівський, архаїчний та класичний періоди. Особливості елліністичного етапу в історії Давньої Греції.

Хронологічні межі та періодизація історії Давнього Риму. Верхня та нижня межа історії римської державності. Особливості царської доби в історії «Вічного міста». Особливості республіканської доби і історії Давнього Риму та її поділ на періоди ранньої та пізньої республіки. Особливості доби імперії в історії Давнього Риму та її поділ на періоди принципату, «кризи III ст.» та доміанату.

Етно-географічні області Греції та Італії. Області Північної Греції – Епір та Фессалія, їх особливості та історичні пам'ятки. Області Середньої Греції: Аттика, Беотія, Фокіда та ін., - їх особливості та історичні пам'ятки. Області Південної Греції (півострову Пелопоннес): Арголіда, Лаконіка, Мессенія, Еліда та ін., - їх особливості та історичні пам'ятки. Групи островів Егейського моря – Кіклади та Споради. Північна Італія (Цизальпійська Галлія). Області Центральної Італії: Етрурія, Лацій, Кампанія, Умбрія, Піцен та Самній. Області Південної Італії: Апулія, Калабрія, Луканія та Бруттій. Особливості кожної області Італії та її історичні пам'ятки.

Тема 2. Мінойсько-ахейська цивілізація II тис. до Р.Х. (5 год.)

Відкриття пам'яток Крито-Мікенської цивілізації. Життєвий шлях Генріха Шлімана: становлення особистості та підприємницька діяльність. Виникнення інтересу до античної історії та спадщини Гомера. Початок археологічних розкопок на місі Гіссарлик у 1871 р. Знахідка «Скарбу Пріама» у 1873 р. Розкопки в Мікенах у 1876 р.: знахідки «Гробниці Атрея» та «Маски Агамемнона». Подальші розкопки на місці Трої та Тиринфу.

¹ Сумарна кількість годин разом з годинами самостійної роботи.

Життєвий шлях та наукова діяльність Артура Еванса. Археологічне дослідження Кносського палацу, розпочате у 1900 р. Відкриття письма мінойсько-ахейської доби (пиктографічне, Лінійне письмо А, Лінійне письмо Б). Історія дешифрування Лінійного письма Б: Майкл Вентріс та Джордж Чарвік. Археологічні розкопки Карла Блегена. Фестський диск як унікальна пам'ятка, знайдена на Криті.

Особливості острову Крит та передумови формування тут першої цивілізації в Європі. Період ранніх палаців на Криті (2000-1750 рр. до Р.Х.). Основні центри цивілізації: палаці у Кноссі, Фесті, Маллії, їх значення. Період пізніх палаців (1700-1450 рр. до Р.Х.) – доба існування єдиної централізованої держави з центром у Кноссі. «Палац Міноса» у Кноссі: його вигляд та призначення. Особливості царської влади на Криті, теократія. Особливості критського суспільства, дискусії про мінойський матриархат. Причини загибелі цивілізації на Криті.

Ахейська цивілізація на території материкової Греції. Початки цивілізації, племена пеласгів. Прихід ахейських племен, формування основних центрів цивілізації: Мікени, Тиринф, Пілос, Орхомен, Іolk. Особливості мікенських держав та палаців: війни між державами, будівництво міцних цитаделей. Троянська війна як визначальний момент ахейської цивілізації. Занепад ахейських держав у 12 ст. до Р.Х., прихід грецьких племен дорійців.

Тема 3. Гомерівський період в історії стародавньої Греції (7 год.).

Поєми Гомера «Іліада» та «Одіссея» як історичне джерело. «Гомерівське питання». Відношення до історичності постаті Гомера за часів античності. Праця Ф.А. Вольфа «Пролегомени до Гомера» та початки критики історичності Гомера. Аргументи «аналітиків» та «унітаріїв» у дискусії щодо «Гомерівського питання», сучасний стан наукової дискусії. Історія перекладів поем Гомера українською мовою. Борис Тен.

Сім'я та шлюб у гомерівському суспільстві: процедура укладання шлюбу; влада батька; становище жінки та дітей. Патріархальний характер гомерівської родини. Приклади цього характеру в «Іліаді» та «Одіссейі». Структура ойкоса: домашнє житло, повсякденне життя та побут членів ойкоса.

Соціальна структура. Простонароддя: мали земельні ділянки в межах общини, мали допуск до народних зборів, але реальної політичної влади не мали. Родова аристократія: мала всю владу, але за способом життя, статками не сильно відрізнялася від рядових общинників. Колишні общинники, які втратили зв'язок з общиною – фети та метанасті. Становище рабів – патріархальний характер рабства, раби в основному військовополонені.

Господарча діяльність у поемах Гомера. Основою життя було сільське господарство та тваринництво, при чому займалися ним не лише рядові общинники, а й представники родової еліти. Ремісничє виробництво ще

повністю не відділилося від сільського господарства. Слабкий розвиток торгівлі відсутність стаціонарних ринків, відсутність карбування грошей.

Військова організація та організація влади; судочинство в гомерівському суспільстві. Влада зосереджувалася в руках представників родової знаті, яких Гомер називає басилеї. Рада старійшин разом з басилеями вирішували основні питання внутрішнього життя та зовнішньої політики поселень гомерівської доби. Народні збори існували, але провідної ролі не грали.

Тема 4. Антична Греція за доби архаїки (5 год.).

Визначення терміну «поліс» та значення полісної організації для історії Давньої Греції. Поліс не як місто-держав, а передусім як громадянський колектив, члени якого мають доступ до влади та економічних ресурсів громади і користуються широкими демократичними правами. Формування класичного грецького поліса як основний зміст періоду архаїки.

Передумови формування полісної організації. Економічні новації, покращення рівня обробітку землі, збільшення її родючості. Швидкий розвиток ремесла, поява цілих кварталів ремісників у містах. Стрімкий розвиток торгівлі: поява стаціонарних ринків, початок карбування монет. Дві монетні системи доби архаїки: егінська та евбейська.

Еволюція військової справи, поява більш доступного рядовим общинникам озброєння. Формування гоплітської фаланги. Зміцнення торгово-ремісничих кіл у грецьких містах, початок їх боротьби з родовою аристократією за доступ до політичних прав. Демос підтримує торгово-ремісничі кола, маючи свої політичні та економічні вимоги.

«Першопочаткова законодавча реформа» та постаті її творців (Залевк, Харонд). «Велика грецька колонізація», її основні причини (аграрна, торгівельна, політична). Процес виведення колонії, взаємовідносини колонії та метрополії. Основні напрямки «Великої грецької колонізації» (Західний, Північно-Східний, Південно-Східний) та основні колонії, засновані на кожному з напрямків. Грецькі колонії на території сучасної України. Ранньогрецька тиранія та значення цього явища в історії Давньої Греції. Постаті найвідоміших тиранів: Періандр та Кіпсел, Полікрат, Феаген, Фрасібул.

Тема 5. Історія Афін доби архаїки (5 год.).

Особливості регіону Аттики, її географічні та природно-кліматичні умови. Постать легендарного героя Аттики Тесея, переможця Мінотавра. Синоїкізм Тесея та легенда про заснування ним Панафіней. Суспільний поділ Аттики на початку періоду архаїки: евпатриди (родова аристократія), геомори (землероби), деміурги (ремісники) та фети (бідне населення). Політична еволюція Афін доби ранньої архаїки, поява колегії з 9 архонтів

(архонт-епонім, басилей, полемарх та 6 фесмофетів) та ареопагу (афінської ради старійшин).

Кілонова смута, її перебіг та значення для подальшого розвитку Афін. Роль роду Алкмеонідів у придушенні смуги, «Кілонова скверна». «Першопочаткова законодавча реформа» в Афінах, «Закони Драконта» 621 р. до Р.Х. Значення законів Драконта, дискусії щодо їх жорстокості, подальша доля цих законів.

Реформи Солона 594 р. до Р.Х. Постать Солона та його роль у захопленні острова Саламін. Сейсахфія: ліквідація боргової кабали в Афінах. Розділення суспільства на 4 класи: пентакосіомедимни, гіпії, зевгіти, фети. Створення Ради 400. Інші реформи Солона: заборона вивозу з Аттики сільськогосподарської продукції, введення нової системи мір та ваги.

Боротьба політичних угруповань у Аттиці після реформ Солона: педієї (Лікурґ), паралії (Мегакл), діакрії (Пейсістрат). Етапи встановлення тиранії Пейсістрата. Особливості тиранії: внутрішня та зовнішня політика. Правління синів Пейсістрата – Гіппія та Гіппарха, причини менш успішної політики. Вбивство Гіппарха, постаті тираноборців Гармодія та Арістогітона. Вигнання Гіппія з Афін. Політична боротьба після повалення тиранії. Реформи Клісфена: заміна старих родових філ новими територіальними, заміна Ради 400 на Раду 500, введення процедури остракізму.

Тема 6. Розвиток Спарти за доби архаїки (8 год.).

Характеристика писемних та археологічних джерел з історії Спарти доби архаїки. Визначення достовірності свідчень про історію Спарти в працях Аристотеля, Геродота, Ксенофонта, Павсанія, Плутарха, Страбона та Тіртея.

Розвиток Спарти до Другої Мессенської війни. Дорійське переселення до Пелопоннесу, завоювання Спартою Лаконіки в описах Страбона та Павсанія. Причина та перебіг Першої Мессенської війни в описі Павсанія. Перебіг Другої Мессенської війни в описі Павсанія та її значення для розвитку Спарти.

Проблема історичності постаті Лікурґа та його реформ. Опис особистості Лікурґа та його реформ у істориків античної доби, життя законодавця в описі Плутарха. Оцінка історичності постаті Лікурґа в сучасній науці. Дискусії щодо змісту «Великої ретри». Найбільш вірогідні реформи Лікурґа: реформа ради старійшин, посилення ролі народних зборів, заміна старого родового поділу суспільства.

Становище ілотів і перієків. Причина поділу завойованого населення на ілотів та перієків. Особливості становища ілотів як державних рабів. Державна політика Спарти щодо ілотів: кріптії, щорічне оголошення їм війни. Особливості статусу перієків у Спартанській державі як категорії негромадян, які в той же час несли службу у війську Лакедемону.

Побут і дозвілля спартіатів. Ставлення до господарчої діяльності. Повсякденні заняття спартанців: спільні гімнастичні заняття, спільні трапези (сіссітії), полювання, хорові співи. Сім'я та становище жінок. Особливості спартанської родини та методи стимулювання дітонародження: засудження холостяків, заохочення багатодітних родин. Особливості спартанської системи виховання хлопчиків «агоге». Основні політичні органи в Спарті: апелла; герусія; ефорат; архагети; інші магістратури. Проблема оцінки спартанського полісу: «олігархія», «аристократія», чи «демократія»?

Тема 7. Греція за доби греко-перських воєн (5 год.).

Зростання могутності Перської держави та її експансія на територію Малої Азії. Постать Арістагора та його роль у початку іонійського повстання. Допомога Афін та Еретрії малоазійським грекам. Перебіг іонійського повстання: захоплення повсталими Сард у 498 р. до Р.Х., захоплення персами Мілету у 494 р. Перший похід персів та територію Балканської Греції у 492 р., втрата флоту біля мису Афон. Посольство Дарія I 491 р. до греків, вимога «землі і води». Другий похід персів на територію Балканської Греції 490 р. Постать Мільтіада, марафонська битва та перемога греків.

Політична боротьба в Афінах 480-х рр. між Фемістоклом та Аристидом. Перемога Фемістокла, розбудова афінського флоту. Похід Ксеркса на територію Балканської Греції 480-479 рр. Битва в Фермопільській ущелині, подвиг спартанців на чолі з царем Леонідом. Евакуація афінян до острова Саламін. Морська битва при Саламіні та перемога греків. Битва при Платеях та перехід стратегічної ініціативи у війні до греків.

Спартанський полководець Павсаній та його роль в історії греко-перських воєн. Створення Делоського союзу у 477 р. та його перетворення на Афінський морський союз. Постать Кімона як політичного та військового лідера Афін. Битва при Евримедонті 469 р. Єгипетська експедиція греків у 459-454 рр. Завершення воєн у 449 р., «Каллієв мир».

Піднесення Афін в результаті перемоги в греко-перських війнах. Постать Перикла як особистості та політика. Оточення Перикла: Аспасія, Фідій, Анаксагор. Розквіт афінської демократії. Масштабне будівництво на Акрополі. Права та обов'язки афінських громадян, літургії. Політична організація Афін доби розквіту. Народні збори (екклесія) та принципи їх функціонування. Рада 500 та колегії в Афінах, їх особливості. Афінський суд присяжних (гелієя) як унікальний орган демократії, «графе параномон».

Тема 8. Криза класичного грецького поліса та піднесення Македонії (5 год.).

Пелопоннеська війна 431-404 рр. до Р.Х. Причини та передумові війни: ситуація навколо Епідамну, Потидеї та Мегари. Перший період війни – «Архідамова війна» (431-421 рр.). Спартанські походи на територію Аттики,

смерть Перикла. Захоплення Афінами острову Сфактерія. Битва при Амфіполі 422 р., смерть Клеона та Брасіда, «Нікієв мир». Сицилійська експедиція афінян 415-413 рр., роль Алквіада у війні. «Декелейська війна» (413-404 рр.) та перемога Спарти у Пелопоннеській війні.

Криза класичного грецького поліса та її прояви у різних сферах. Соціальне розшарування на багатих і бідних, закон Епітадея у Спарті. Зростання ролі демагогів, Аргоський скіталізм 370 р. Порухнення традиційної тріади «громадянин = землевласник = воїн». Коринфська війна (395-387 рр.) та повернення Персією контролю над західним узбережжям Малої Азії. Беотійська війна (378-362 рр.) та встановлення тимчасової гегемонії Фів у Елладі, Пелопід та Епамінонд. Другий Афінський морський союз та Союзницька війна (357-355 рр.).

Встановлення македонської гегемонії над Грецією. Македонський цар Філіпп II як особистість та політик. Початок експансії на територію Халкідіки, захоплення міста Амфіполь (357 р.). Війни між Афінами та Македонією середини IV ст. до Р.Х. Третя священна війна (356-346 рр.) та участь у ній Філіппа II. Боротьба про- та антимакедонського угрупувань в Афінах, Ісократ та Демосфен. Битва при Херонеї 338 р. та конгрес у Коринфі.

Східний похід Александра Македонського (334-324 рр.). Молодість Александра та особливості його характеру, постать його матері Олімпіади. Смерть Філіппа II та прихід Олександра до влади, руйнування Фів у 335 р. Початок східного походу, битва на р. Гранік, захоплення Малої Азії. Битва при Іссі та захоплення території Сирії та Палестини. Перебування Александра в Єгипті, заснування Александрії. Битва при Гавгамелах, захоплення Вавилону, Суз, Персеполя. Похід територією Центральної Азії, змови проти Александра. Індійська частина східного походу. Повернення армії до Вавилону, смерть Александра.

Змістовний модуль 2

Історія Давнього Риму

Тема 9. Рим царської доби (7 год.).

Характеристика писемних та археологічних джерел з історії Риму царської доби. Визначення достовірності свідчень про найдавнішу історію Риму в працях Діонісія Галікарнасського, Плутарха, Тіта Лівія та Цицерона.

Легендарна традиція про заснування Риму. Версія про назву Рим від грецького «твердий», «міцний». Версія про жінку Рому, яка запропонувала спалити кораблі на місті Риму. Основна легенда про Ромула та Рема. Нащадки Енея Амулій та Нумітор, їх сварка за владу. Донька Нумітора Рея Сільвія стає весталкою, але народжує братів-близнюків від бога Марса. Ромул та Рем виростають та мстяться Амулію. Заснування Риму, вбивство Ромулом Рема. Співставлення легендарної традиції з даними археології.

Легендарна традиція про правління Ромула. Легенда про викрадення сабінянок, три давні римські родові триби: ромни, тіції та луцери. Реформи, що приписуються Ромулу: розподіл населення на патриціїв та плебеїв, формування легіонів та сенату. Другий римський цар Нума Помпілій. Релігійні реформи, які йому приписуються: формування колегій понтифіків, феціалів, саліїв, перенесення до Риму культу Вести. Реформа римського календаря. Третій цар Тулл Гостілій: завоювання Альба-Лонги та будівництво гостілієвої курії. Четвертий цар Анк Марцій: переможні війни та переселення завойованого населення до Риму, будівництво римської гавані Остії у гирлі Тибру.

Етруська династія на чолі Риму. П'ятий римський цар Тарквіній Давній, легенда про його походження. Діяльність Тарквінія: будівництво Капітолійського храму Юпітера, проведення клоаки, початок осушення боліт на місті майбутнього Форуму. Шостий римський цар Сервій Туллій та його реформи: заміна старий родових триб на територіальні, поділ населення на шість класів відповідно до майнового цензу, заснування центуріатних коміцій. Останній римський цар Тарквіній Пихатий. Легенда про благородну Лукрецію та вигнання царя з Риму.

Тема 10. Рим доби ранньої республіки (5 год.).

Завоювання Ромом Апеннінського півострова. Ситуація в Римі після повалення царської влади. Війна проти царя міста Клузій Порсени (509-507 рр. до Р.Х.), подвиг Сцеволи. Перша латинська війна (499-493 рр.) та формування Латинського союзу. Легенда про Гнея Марція Коріолана. Війни Риму проти вольських та еквів, легенда про Луція Квінкція Цинцинната. Війни проти етрусків, облога та захоплення міста Вейї Марком Фурієм Каміллом.

Галльська навала на Рим на початку IV ст. від Р.Х., битва на р. Алії (390 р.). Облога галлами Капітолію, легенда про те, як Рим врятували гуси. Здача римлян перед галлами ватажка Бренна, «горе переможеним». Друга Латинська війна (340-338 рр.): перемога Риму та розпуск Латинського союзу. Три самнітські війни та завершення завоювання Римом Центральної Італії. Завоювання Південної Італії – Піррова війна 280-275 рр. Постать Пірра та обставини його прибуття до Італії. Битви при Гераклеї (280 р.) та Аускулі (279 р.), «піррова перемога». Боротьба Пірра проти Карфагену на Сицилії. Битва при Беневенті 275 р. та завершення Піррової війни. Завершення завоювання Південної Італії у 270 р.

Боротьба патрициїв та плебеїв в ранній римській республіці. Формування станів патрициїв та плебеїв, їх відмінність передусім не за економічною, а політичною ознакою (як громадян та негромадян), вимоги плебеїв. Початок боротьби плебеїв, перша сецессія, запровадження посади народного трибуна. Діяльність колегії децемвірів у 451-450 рр., історія про Аппія Клавдія та Віргінію. «Закони 12 таблиць» та їх значення для римської держави. Закон Канулея 445 р. про дозвіл шлюбів між патриціями та плебеями. Рух Марка Манлія Капітолійського у 380-х рр. Закони Ліцинія-Секстія 376 р. та закон Петелія 326 р. Плебісцит Гортензія 287 р. Завершення боротьби патрициїв та плебеїв та її результати.

Тема 11. Завоювання Римом Середземномор'я у 264 – 133 рр. до Р.Х. (5 год.).

Легендарна традиція про заснування Карфагену, причини ворожості пунійців та римлян. Перша Пунічна війна (264-241 рр.). Передумови війни, діяльність мамертинців на Сицилії. Військові дії на Сицилії перших років війни, облога Акраганта 262 р. Розбудова Римом власного флоту, принцип роботи «воронів». Морські битви при Мілах 260 р. та біля мису Екном 256 р. Військові дії на території Північної Африки, постать Марка Атилія Регула. Завершальні роки війни, битва при Егатських островах 241 р. Перемога Риму у війні, поява у Римі першої провінції – Сицилії.

Друга Пунічна війна (218-201 рр.). Завоювання Гамількара Барки в Іберії. Особистість Ганнібала та його роль в античній історії. Початок Другої Пунічної війни: захоплення карфагенянами міста Сагунт, плани обох сторін щодо ведення військових дій. Переправа Ганнібала через Альпи, битви на річках Тіцин та Требія 218 р. Військова кампанія 217 р., битва при Тразименському озері. Військова кампанія 216 р., битва при Каннах. Публій Корнелій Сципійон Африканський та його роль в римській історії. Боротьба римлян з карфагенянами в Іберії. Завершення Другої Пунічної війни, битва при Замі 202 р. Подальша доля Ганнібала.

Третя Пунічна війна (149-146 рр.). Посольство до Карфагену на чолі з Марком Порцієм Катонем Старшим 153 р., «Карфаген має бути

зруйновано!». Передумови та початок Третьої Пунічної війни. Постать Публія Корнелія Сципіона Еміліана та перемога римлян у війні.

Війни Риму в Східному Середземномор'ї у 1 пол. II ст. до Р.Х. Друга Македонська війна (200-197 рр.), битва при Кіноскефалах та фактичне захоплення Греції. Сирійська війна (192-188 рр.) проти держави Селевкідів, битва при Магnezії 189 р. Третя (171-168 рр.) та Четверта (150-148 рр.) Македонські війни та остаточне захоплення Римом Македонії.

Тема 12. Рим доби пізньої республіки (5 год.).

Вплив завоювань на соціально-економічну та політичну ситуацію в Римській державі доби пізньої республіки. Передумови реформ братів Гракхів. Проект аграрної реформи Тиберія Гракха 133 р. Боротьба навколо законопроекту, народний трибун Марк Октавій. Боротьба між прибічниками Гракха та сенатом після прийняття аграрного закону, вбивство Тиберія Гракха. Реформи Гая Гракха під час його перебування на посаді народного трибуна у 123-122 рр. Боротьба сенату проти реформатора, діяльність Лівія Друза, смерть Гая Гракха. Наслідки діяльності братів Гракхів, «оптимати» та «популяри».

Військові проблеми Риму наприкінці II ст. до Р.Х. Югуртинська війна 111-105 рр. Навала кимврів та тевтонів: битви при Араузіоні (105 р.), Аквах Сестієвих (102 р.) та Верцелах (101 р.). Постать Гая Марія в римській історії, проведення ним військової реформи – формування професійного війська. Вплив військової реформи на ситуацію на Апеннінському півострові, Союзницька війна (91-88 рр.). Постать Мітрідата VI Євпатора та Перша Мітрідатова війна (89-84 рр.), «Ефеська вечерня» 88 р.

Боротьба між Корнелієм Суллою та Гаєм Марієм за посаду командувача військами у війни проти Мітрідата. Захоплення Риму військами Сулли у 88 р. Захоплення Риму військами Корнелія Цинни та Гая Марія у 87 р. Громадянська війна між оптиматами та популярами у 83-82 рр. Диктатура Корнелія Сулли у 82-79 рр.: проведення консервативної політики, проскрипції.

Римська держава у 70-ті – 60-ті роки. Серторіанська війна 80-72 рр. Придушення повстання Спартака у 73-71 рр. Постаті Гнея Помпея та Ліцинія Красса у римській історії. Третя Мітрідатова війна (74-63 рр.) та остаточна перемога Риму над Мітрідатом.

Тема 13. Постать Гая Юлія Цезаря в римській історії (8 год.).

Характеристика писемних джерел з життя та діяльності Гая Юлія Цезаря. Визначення достовірності свідчень про Цезаря в працях Аппіана, Діона Кассія, Плутарха, Светонія, Цицерона та самого Цезаря.

Молоді роки та початок політичної кар'єри Цезаря. Походження майбутнього диктатора та його дитинство. Перший шлюб та служба в Азії.

Повернення до Риму та участь у політичній боротьбі в постсулланську добу. Друге одруження та виконання повноважень едила у 65 р. Обрання на посаду великого понтифіка у 63 р. Юлій Цезар та змова Катіліни 63 р. Виконання обов'язків претора у 62 р. та розлучення з Помпесю Суллою («дружина Цезаря має бути поза підозрою»). Намісництво в Іспанії в 61 р.

Перший тріумвірат Помпея, Красса та Цезаря: причини створення та мотивація кожного з учасників. Консульство Цезаря 59 р. Галльська війна 58-50 рр. Повстання від приводом Верцингеторікса 52 р., битва при Герговії, битва при Алезії.

Причини громадянської війни 49-45 рр. та визначення її винуватців. Початок війни: перехід Цезарем Рубікону («жереб кинуто») та захоплення Риму. Битви проти Помпея на Балканах: битва при Дірахії 49 р. та битва при Фарсалі 48 р., смерть Помпея. Цезар у Єгипті, відносини з Клеопатрою. Війна проти Фарнака («прийшов, побачив, переміг»). Завершення громадянської війни: битви при Тапсі 46 р. та при Мунді 45 р.

Диктатура Юлія Цезаря. Оформлення владних повноважень та сакралізація влади, будівництво першого імператорського Форуму. Реформи Юлія Цезаря: збільшення числа магістратів та сенаторів, надання преференцій провінціям, реформа календаря. Причини та обставини змови проти Цезаря, учасники змови. Вбивство Цезаря у березневі іди 44 р. до Р.Х.

Тема 14. Римська імперія за династії Юліїв-Клавдіїв (5 год.).

Ситуація в Римській державі після вбивства Цезаря. Проголошення Октавіана за заповітом спадкоємцем померлого диктатора. Протистояння Марка Антонія та сенату на чолі з Цицероном. Мутинська війна 44-43 рр. Конфлікт між Октавіаном та сенатом, формування Другого тріумвірату з Октавіана, Марка Антонія та Емілія Лепіда. Війна між тріумвірами та республіканцями, битва при Філіппах 42 р., боротьба проти Секста Помпея. Загострення відносин між тріумвірами. Війна між Октавіаном з одного боку та Марком Антонієм та Клеопатрою з іншого, битва при Акції 31 р. до Р.Х.

Принципат Октавіана Августа. Оформлення першим римським імператором своїх повноважень. Зовнішня політика Августа: розширення території імперії та поразка римлян від германців Армінія у Тевтобурзькому лісі 9 р. від Р.Х. Внутрішня політика Августа: початок формування імператорської вертикалі влади, заснування преторіанської гвардії, розбудова міста Рим. Діяльність імператора у сфері моралі та культури: закони проти безшлюбності та сприяння літераторам, таким як Вергілій та Гораций.

Правління династії Юліїв-Клавдіїв, його особливості. Правління наступника Августа Тиберія (14-37 рр. від Р.Х.). Обмеження повноважень народних зборів, новації в економічній сфері. Смерть Германіка та втрата імператором популярності. Життя Тиберія в якості «острівного імператора» та його вбивство. Правління імператора Калігули (37-41 рр.): репресії та розтринькування державних коштів, кінь Калігули Інцитат. Правління

імператора Клавдія (41-54 рр.). Діяльність правителя у сфері літератури, граматики та історіописання. Внутрішня політика Клавдія, розвиток бюрократичного апарату управління імперією. Зовнішня політика, завоювання частини Британії у 43 р. Особисте життя імператора, постаті його дружин Мессаліни та Агріппіни Молодшої. Смерть Клавдія та правління Нерона (54-68 рр.). «Кесарево безумство» Нерона: вбивства близьких родичів, кулачні бої, артистичне турне Грецією. Велика пожежа в Римі 64 р. Повстання проти Нерона та його смерть («Який великий артист гине!»).

Тема 15. Римська імперія за часів Флавіїв та Антонінів (5 год.).

Громадянська війна після смерті Нерона (68-69 рр.) та приход до влади Веспасіана. Його життя до володарювання та участь у Іудейській війні 66-70 рр. Правління династії Флавіїв у Римській імперії (69-96 рр.). Внутрішня політика Веспасіана (69-79 рр.): надання громадянства деяких провінціалам, ощадлива політика та введення нових податків («Гроші не пахнуть!»). Будівництво Колізею. Правління сина Веспасіана Тіта Флавія (79-81 рр.): подолання наслідків виверження вулкану Везувій та відкриття Колізею. Хороша пам'ять про Тіта: «втіха людського роду». Правління останнього з Флавіїв Доміціана (81-96 рр.). Адміністративна політика, реформи у сфері економіки. Зовнішня політика Доміціана: похід Агріколи до Каледонії, війни з даками. Вбивство Доміціана.

«Золоте століття Антонінів» (96-192 рр.). Коротке правління імператора Нерви (96-98 рр.). Правління Траяна (98-117 рр.). Оцінка Траяна як «Найкращого правителя» в римській історії, панегірик Плінія Молодшого Траяну. Зовнішня політика: війни проти даків, похід проти Парфії. Внутрішня політика: економічні новації, будівництво Форуму Траяна. Правління імператора Адріана (117-138 рр.). Внутрішня політика: увага до провінцій, ліквідація відкупної системи, активна будівельна діяльність (Пантеон, «Замок Святого Ангела»). Повстання Бар-Кохби в Іудеї 132-135 рр., заснування поселення Елія Капітоліна на місці Єрусалиму. Будівництво «Вала Адріана» в Британії. Правління Антоніна Пія (138-161 рр.). Внутрішня політика: юридична діяльність, економічна політика, релігійна політика. Зовнішня політика, похід до Британії, будівництво «Вала Антоніна». Правління Марка Аврелія (161-180 р.). Особистість «філософа на троні», праця «Наодинці з собою». Війна проти Парфії, маркоманські війни. Останній Антонін на престолі Коммод (180-192 рр.). Дивацтва імператора, виступи на арені в якості гладіатора. Вбивство Коммода в результаті змови.

Тема 16. Римська імперія у III – IV ст. від Р.Х. (5 год.).

Правління династії Северів (193-235 рр.). Громадянська війна 193-197 рр. та приход до влади Септимія Севера. Правління Септимія Севера (193-211 рр.): посилення імператорської влади, опора на військові кадри в

цивільній адміністрації. Похід до Британії та смерть імператора. Правління імператора Каракалли (211-217 рр.). Вбивство брата та співправителя Гети. Едикт 212 р. про надання громадянства всім вільним мешканцям імперії. Будівництво термів Каракалли. Правління Елагабала (218-222 рр.): релігійна політика та особисте життя. Правління Александра Севера (222-235 рр.), роль в управлінні його матері Юлії Мамеї.

Доба «солдатських імператорів» або «криза III століття»: її прояви у політичній, економічній та духовній сферах. Смерть імператора Деція (249-251 рр.) у битві з готами, потрапляння імператора Валеріана I (253-260 рр.) в полон до персів. Правління Галлієна (252-268 рр.), формування Галльської імперії та Пальмірського царства. Правління Авреліана (270-275 рр.): воз'єднання імперії, піднесення культу Сонця Непереможного, посилення авторитарних тенденцій.

Правління імператора Діоклетіана (284-305 рр.). Формування системи тетрархії – правління 4 імператорів одночасно. Внутрішня політика Діоклетіана: адміністративні реформи, фінансова політика (едикт про ціни 301 р.). Гоніння проти християн 303-311 рр. Громадянська війна після зречення Діоклетіана. Правління Константина I Великого (306-337 рр.). Політика сприяння християнству, Міланський едикт 313 р. Перенесення столиці до Константинополя у 330 р. Соціально-економічні реформи, прикріплення колонів до землі (332 р.). Військові реформи, формування мобільної армії (комітату).

Імперія за династії Константина, правління Констанція II та Юліана Відступника. Зростання варварської загрози, битва при Адріанополі 378 р. Розподіл імперії на дві частини у 395 р. Формування варварських королівств на території Західної Римської імперії у V ст. Завершення існування Західної Римської імперії у 476 р.

Плани семінарських занять

Семінар № 1. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера.

- I. Поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея» як історичне джерело. «Гомерівське питання». Історія перекладів поем Гомера українською мовою. Борис Тен.**
- II. Сім'я та шлюб у гомерівському суспільстві:**
 - 1) процедура укладання шлюбу;
 - 2) влада батька;
 - 3) становище жінки та дітей;
 - 4) структура ойкоса;
 - 5) домашнє житло, повсякденне життя та побут членів ойкоса.
- III. Соціальна структура:**
 - 1) протонароддя;
 - 2) виділення знаті та особливості аристократичного етосу;
 - 3) фети та метанасті;
 - 4) становище рабів.
- IV. Господарча діяльність у поемах Гомера:**
 - 1) сільське господарство;
 - 2) ремесло;
 - 3) торгівля та обмін.
- V. Військова організація та організація влади; судочинство в гомерівському суспільстві:**
 - 1) влада басілевса;
 - 2) рада старійшин;
 - 3) народні збори;
 - 4) суд;
 - 5) організація війська.

Джерела

1. Гомер. Іліада./пер. з давньогр. Бориса Тена. - Харків: Фоліо, 2006. (<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=529>).
2. Гомер. Одіссея./пер. з давньогр. Бориса Тена. - Харків: Фоліо, 2001. (<https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=530>).
3. Хрестоматія з історії Давньої Греції (будь-яке видання) (<http://library.lol/main/B3CA63B5F3ADBD8C5CFA43E308459AAE>).

Література

1. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література. К.: Либідь, 2001. – С. 29-97 (<http://194.44.152.155/elib/local/sk644465.pdf>).
2. Ставнюк В. Греція XI-IX ст. до н.е. (продовження). З циклу "Антична

- цивілізація" // Історія в школах України. - 2007. - №3. - С. 46-49 (<https://www.academia.edu/35435633>).
3. Ставнюк В. Греція XI-IX ст. до н.е. З циклу "Антична цивілізація". Стаття третя // Історія в школах України. - 2007. - №2. - С. 41-44 (<https://www.academia.edu/35506889>).
 4. Ставнюк В.В. Становлення афінського поліса. К.: Аквілон-Плюс, 2005. – С. 32-62 (<http://am.history.univ.kiev.ua/Stavnyuk-V.-V.-Stanovleniye-Afinskogo-polisa.pdf>).
 5. The Cambridge Ancient History. – In 14 vols. Vol. 3. Part 1. Cambridge University Press, 1982 (<https://www.twirpx.com/file/639514/>).
 6. Desborough, V.R.d'A. The Greek Dark Ages. St. Martin's Press, 1972 (<https://www.twirpx.com/file/3462074/>).
 7. Dickinson, Oliver. The Aegean from Bronze Age to Iron Age: Continuity and Change Between the Twelfth and Eighth Centuries BC. New York: Routledge, 2006 (<https://www.twirpx.com/file/1347741/>).
 8. Hurwitt, Jeffrey M., The Art and Culture of Early Greece 1100–480 BC, Cornell University Press, 1985, Chapters 1–3 (<https://www.twirpx.com/file/3750815/>).
 9. Knodell, Alex R. Societies in Transition in Early Greece: An Archaeological History. Oakland: University of California Press, 2021 (<https://www.twirpx.com/file/3441120/>).
 10. Langdon, Susan, Art and Identity in Dark Age Greece, 1100–700 BC, Cambridge University Press, 2010 (<https://www.twirpx.com/file/3434811/>).
 11. Snodgrass, Anthony M. The dark age of Greece: an archaeological survey of the eleventh to the eighth centuries BC. New York: Routledge, 2000 (<https://www.twirpx.com/file/3435482/>).
 12. Whitley, James. Style and Society in Dark Age Greece: The Changing Face of a Pre-literate Society 1100–700 BC (New Studies in Archaeology). Cambridge: Cambridge University Press, 1991 (<https://www.twirpx.com/file/3290439/>).

Семінар № 2. Розвиток Спарти за доби архаїки

I. Характеристика джерел.

II. Розвиток Спарти до II Месенської війни.

III. Проблема історичності постаті Лікурга та його реформ;

IV. Становище ілотів і періеків;

V. Побут і дозвілля чоловіків-спартіатів. Ставлення до господарчої діяльності.

VI. Сім'я та становище жінок. Виховання спартіатів.

VII. Організація влади:

а) апелла;

б) герусія;

в) ефорат;

- г) архагети;
- д) інші магістратури.

VIII. Проблема оцінки спартанського полісу: «олігархія», «аристократія», чи «демократія»?

Джерела

1. Арістотель. Політика. Книга II: II, 5; VI, 1-23; VII, 1--8.
(<http://litopys.org.ua/aristotle/arist03.htm>).
2. Геродот. Історія. I, 65; VI, 60.
(https://chtyvo.org.ua/authors/Herodot/Istorii_v_deviaty_knyhakh/)
3. Ксенофонт. Лакедемонська політія
(<https://archive.org/details/wholeworksofxeno00xenorich/page/704/mode/2up>)
4. Павсаній. Опис Еллади. Кн. 4 «Мессенія» IV-XXIII.
(<http://library.lol/main/9E0274147E804CBB1D40BB7385CAECFE>)
5. Плутарх. Лікурґ
(<http://library.lol/main/FE16C26F73FE75D1C51A12A76F4DDD67>)
6. Страбон. Географія. VIII, 5, 4-5.
(<http://library.lol/main/226843CE77D004D6051053A5D4BDF9D2>)
7. Тіртеї. Фрагменти 6-7.
(<http://library.lol/main/B3CA63B5F3ADBD8C5CFA43E308459AAE>)
8. Хрестоматія з історії Давньої Греції (будь-яке видання).
(<http://library.lol/main/B3CA63B5F3ADBD8C5CFA43E308459AAE>)

Література

1. Ставнюк В. Спартанський поліс в архаїчну епоху. З циклу "Антична цивілізація" // Історія в школах України. - 2007. - №8. - С. 27-31 (<https://www.academia.edu/35435600>)
2. Ставнюк В. Спартанський поліс в архаїчну епоху (продовження). З циклу "Антична цивілізація" // Історія в школах України. - 2007. - №9-10. - С. 35-40 (<https://www.academia.edu/35435623>)
3. Cartledge, P & Spawforth, A. Sparta and Lakonia: A Regional History 1300 to 362 BC (2 ed.), Oxford: Routledge, 2002 (<https://www.twirpx.com/file/863897/>)
4. Cartledge, Paul. Spartan Reflections, London: Duckworth, 2001 (<https://www.twirpx.com/file/3653454/>)
5. Chrystal, Paul. Women in Ancient Greece. – Fonthill Media, 2017 (<https://www.twirpx.com/file/3637849/>)
6. Hodkinson, Stephen (ed.) Sparta: Comparative Approaches. - Classical Press of Wales, 2010. (<https://www.twirpx.com/file/3767042/>)
7. Ehrenberg V. Sparta. Geschichte // RE. 2. Reihe. Bd. III. Hbbd. 6. 1929. Sp. 1373-1453
8. Ehrenberg, Victor From Solon to Socrates: Greek History and Civilisation

- between the 6th and 5th centuries BC. Routledge, 2002
(<https://www.twirpx.com/file/3608272/>)
9. Forrest, W. A History of Sparta, 950–192 B.C., New York: W. W. Norton & Co, 1968 (<https://www.twirpx.com/file/3513170/>)
10. Pomeroy, Sarah B. *Spartan Women*, Oxford: Oxford University Press, 2002
(<https://www.twirpx.com/file/3187668/>)
11. Michael Whitby. Sparta. New York: Routledge, 2002
(<https://www.twirpx.com/file/2304145/>)

Семинар № 3. Рим царської доби

- 1. Характеристика джерел.**
- 2. Легендарна традиція про заснування Риму.**
- 3. Суспільна організація та організація влади за перших царів.**
- 4. Етруська династія на чолі Риму. Реформи Сервія Туллія.**

Джерела

1. Діонісій Галікарнаський. Римські старожитності. II. 7 – 14, 74; III. 43 – 45, 67 – 71; IV. 13 – 15
(<http://library.lol/main/594483DD6A1588D600DEB9D5A8AE63D0>)
2. Плутарх. Ромул; Нума Помпілій
(<http://library.lol/main/FE16C26F73FE75D1C51A12A76F4DDD67>)
3. Тит Лівій. Історія від заснування міста. Кн. I (повністю); Кн. III: 32-58.
(<http://library.lol/main/D114378792A999E6191A4743DFD5D2FF>)
4. Цицерон. Про державу. Кн II.
(<http://library.lol/main/662E48BD2AC72F03BB52CCAD8A6488B1>)
5. Хрестоматія з історії давнього Риму (будь-яке видання)
(<http://library.lol/main/587C52A1FC7698738AF230651E21E5F8>)

Література

1. Bradley, Guy. Early Rome to 290 BC.: The Beginnings of the City and the Rise of the Republic. Edinburgh University Press, 2020.
(<http://library.lol/main/C3152EE1C6F66A4F0CC021C98D3637BF>)
2. The Cambridge Ancient History. – Vol. VII. Part 2. The Rise of Rome to 220 BC. Cambridge University Press, 2008.
(<http://library.lol/main/1DBEC1C38926F29C29CA9E1497160ED0>)
3. Cornell, Tim. The beginnings of Rome. London: Routledge, 1995.
(<http://library.lol/main/789D9030A1E5B55138B343DD8431BDCE>)
4. Dumézil, G. Archaic Roman Religion. London-Chicago, 1970-1971.
(<http://library.lol/main/F96B3756C268D2C0570A272BCDBE2DA2>)
5. Everitt, Anthony. The rise of Rome: The making of the world's greatest empire. New York: Random House, 2012.

<http://library.lol/main/DB9757ED698DB606764283F5B5B8D342>)

6. Forsythe, Gary. A critical history of early Rome: from prehistory to the first Punic War. Berkeley: University of California Press, 2005. (<http://library.lol/main/E04F11391674D421AE0D324490CC8A8D>)

7. Galinsky, G. K. Aeneas, Sicily and Rome. Princeton, 1969. (<http://library.lol/main/67BB7E9611BF5EA58D94A334D5DBCC1EA>)

8. Lomas, Kathryn. The rise of Rome: from the Iron Age to the Punic Wars (1st Harvard ed.). Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2018. (<http://library.lol/main/257E11E146AA04DC5E4A8A194130D624>)

9. Matyszak, Philip. The Greek and Roman myths: a guide to the classical stories. London: Thames & Hudson, 2010. (<http://library.lol/main/CD54A6838CD30A823A27230F18AC766C>)

10. Richardson, L. Jr. (ed.). A New Topographical Dictionary of Ancient Rome. Johns Hopkins University Press, 1992. (<http://library.lol/main/F1A99AED9E5113D8396DB5028CF9C7C6>)

11. Ridgway D. (ed.). Italy before the Romans. London, 1979.

12. Thomsen, R. King Servius Tullius: a Historical Synthesis. Copenhagen, 1980. (<http://library.lol/main/E334F373FC0855EB2DE55974B3EA3310>)

Семінар № 4. Постать Гая Юлія Цезаря в римській історії.

- 1. Характеристика джерел.**
- 2. Молоді роки та початок політичної кар'єри (до 60 р. до Р.Х.).**
- 3. Перший тріумвірат та Галльська війна.**
- 4. Громадянська війна 49 – 45 рр. до Р.Х.: її причини та перебіг.**
- 5. Диктатура Гая Юлія Цезаря.**
- 6. Причини та обставини вбивства Цезаря.**

Джерела

1. Аппіан. Римська історія. Кн. 13

(<http://library.lol/main/F473FF58BE0FBFF9EFD9CF096C0A378A>)

2. Діон Кассій. Римська історія. Кн. 37-44

(<http://library.lol/main/DA94B576ED8A64E5E7E104AA464450F0>)

3. Плутарх. Юлій Цезар

(<http://library.lol/main/0FFAA2F2E9073D5D301FE52B559F566D>)

4. Светоній Транквіл. Божественний Юлій

(<http://library.lol/main/A483C19E9909DC62C30BF2B44F3B8C1F>)

5. Цезар, Гай Юлій. Нотатки про війну з галлами

(<http://library.lol/main/80DAEA8D69644A8E60ADA8E37CF64B6D>)

6. Цицерон, Марк Тулій. Листи (Fam., VIII, 14, 2 – 4, n. 275; Att. VII, 5 – 7, n. 297; Att. VIII, 13, n. 345; Att. X, 4, 8 – 9, n. 380; Fam. IX, 17, n. 477; Fam., IX, 15; n. 494) (<http://library.lol/main/587C52A1FC7698738AF230651E21E5F8>)

7. Хрестоматія з історії Давнього Риму (будь-яке видання) (<http://library.lol/main/587C52A1FC7698738AF230651E21E5F8>)

Література

1. Canfora, Luciano. Julius Caesar: The Life and Times of People's Dictator. Edinburgh University Press, 2006 (<https://www.twirpx.com/file/3024727/>)
2. Freeman, Philip. Julius Caesar. Simon and Schuster, 2008. (<https://www.twirpx.com/file/3230700/>)
3. Fuller, J. F. C. Julius Caesar: Man, Soldier, and Tyrant. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1965
4. Goldsworthy, Adrian. Caesar: Life of a Colossus. Yale University Press, 2006 (<https://www.twirpx.com/file/1176527/>)
5. Grant, Michael. Julius Caesar. New York: McGraw-Hill, 1969.
6. Griffin, Miriam (ed.). A Companion to Julius Caesar. John Wiley & Sons, 2009 (<https://www.twirpx.com/file/2109427/>)
7. Holland, Tom. Rubicon: The Triumph and Tragedy of the Roman Republic. Hachete Digital, 2015 (<https://www.twirpx.com/file/2834569/>)
8. Ramon L. Caesar against the Celts. Sarpedon, 1996 (<https://www.twirpx.com/file/3113532/>)
9. Meier, Christian. Caesar: A Biography. Basic Books, 1982 (<https://www.twirpx.com/file/3024783/>)
10. Morstein-Marx, Robert. Julius Caesar and the Roman People. Cambridge University Press, 2021 (<https://www.twirpx.com/file/3710039/>)
11. Thorne, James (2003). Julius Caesar: Conqueror and Dictator. The Rosen Publishing Group
12. Weinstock, Stefan. Divus Julius. Oxford University Press, 1971. (<http://library.lol/main/F69954AE013F9448C5A5908B891F9485>)

Завдання для самостійної роботи

Елементом самостійної роботи студента з опанування проблематики курсу є написання реферату у кожному з двох змістовних модулів. Обсяг реферату має становити орієнтовно 10-15 сторінок.

Технічні вимоги до реферату є наступними: шрифт Times New Roman, 14-й кегль (розмір шрифту); міжрядковий інтервал у тексті – 1,5; текст вирівнюється по ширині сторінки, назви розділів – по центру.

Структура тексту є наступною:

- 1) Титульна сторінка;
- 2) Зміст;
- 3) Вступ;
- 4) Основний текст роботи;
- 5) Висновки до роботи;
- 6) Список використаних джерел та літератури;
- 7) Додатки – за необхідністю. Вони можуть вміщувати ілюстрації, таблиці, схеми тощо.

При написанні реферату важливо дотримуватись принципів **академічної доброчесності**. Дослідження має бути самостійним, написаним з обов'язковим особистим внеском здобувача вищої освіти. Копіювання текстів інших авторів та їхніх частин не допускається. Використання текстів інших праць має супроводжуватися посиланнями на них. Дослідження, що носить ознаки академічної недоброчесності (плагиату), не оцінюється викладачем і не зараховується в якості самостійної роботи.

Проблематика рефератів у **змістовному модулі № 1** присвячена діяльності особистості, пов'язаної з історією Давньої Греції. Реферат може включати наступну проблематику: походження та молоді роки діяча, його суспільно-політична діяльність, внесок в історію Давньої Греції, сім'я та особисте життя, характер та образ життя, зовнішність, факти життя, що найкраще розкривають особистість та характер. Вкрай бажаним є цитування історичних джерел про діяча у рефераті.

Реферат може бути присвячений, крім інших, наступним постатям:

- 1) Тесей;
- 2) Лікурґ;
- 3) Солон;
- 4) Фемістокл;
- 5) Перікл;
- 6) Алквіад;
- 7) Тимолеонт;

- 8) Пелопід;
- 9) Арістід;
- 10) Філопемен;
- 11) Пірр;
- 12) Лісандр;
- 13) Кімон;
- 14) Нікій;
- 15) Евмен;
- 16) Агесілай;
- 17) Александр Македонський;
- 18) Фокіон;
- 19) Агіс IV та Клеомен III;
- 20) Демосфен;
- 21) Деметрій I Поліоркет;
- 22) Діон Сіракузький.

Проблематика рефератів у змістовному модулі № 2 присвячена діяльності особистості, пов'язаної з історією Давнього Риму. Реферат може включати наступну проблематику: походження та молоді роки діяча, його суспільно-політична діяльність, внесок в історію Давнього Риму сім'я та особисте життя, характер та образ життя, зовнішність, факти життя, що найкраще розкривають особистість та характер. Вкрай бажаним є цитування історичних джерел про діяча у рефераті.

Реферат може бути присвячений, крім інших, наступним постатям:

- 1) Ромул;
- 2) Нума Помпілій;
- 3) Марк Фурій Камілл;
- 4) Квінт Фабій Максим;
- 5) Гней Марцій Коріолан;
- 6) Луцій Емілій Павел;
- 7) Марк Порцій Катон Старший;
- 8) Гай Марій;
- 9) Луцій Корнелій Сулла;
- 10) Луцій Ліциній Лукулл;
- 11) Марк Ліциній Красс;
- 12) Гней Помпей;
- 13) Гай Юлій Цезар;
- 14) Тиберій та Гай Гракхи;
- 15) Марк Туллій Цицерон;
- 16) Марк Антоній;
- 17) Октавіан Август;
- 18) Веспасіан;

- 19) Траян;
- 20) Марк Аврелій;
- 21) Діоклетіан;
- 22) Константин Великий.

Студент в праві не обмежуватися запропонованими темами, а запропонувати свою тему для написання реферату. Така тема має відповідати двом критеріям: 1) Має узгоджуватися з загальною тематикою для написання рефератів у кожному зі змістовних модулів; 2) Має бути попередньо узгоджена з викладачем.

Модульні контрольні роботи

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (остання декада жовтня) і **Контрольна робота ЗМ2** (початок грудня).

Участь студентів в контрольних заходах обов'язкова. МК проводиться у письмовій формі. Завдання містить 5 тестових запитань з варіантами відповіді та теоретичне питання. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється у **1 бал**, теоретичне питання оцінюється від **0 до 5 балів**.

Критерії оцінки теоретичного питання:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 5 балів;
- тема розкрита, але неповно 3-4 бали;
- розкритий лише окремий аспект 2 бали;
- продемонстровані лише фрагментарні знання 1 бал.

Проблематика, яка вноситься на Контрольну роботу ЗМ1:

1. Поняття «Історія Античності». Спільне і відмінне у розвитку країн Стародавнього Сходу і Античного Світу.
2. Періодизація історії Стародавньої Греції та Риму.
3. Етно-географічні області Греції та Апеннін.
4. Відкриття пам'яток мінойсько-ахейської цивілізації. Г. Шліман. А. Еванс.
5. Розвиток мінойсько-ахейської Греції у II тис. до Р.Х.
6. Поеми Гомера як історичне джерело. «Гомерівське питання».
7. Особливості розвитку Давньої Греції в Гомерівський період.
8. Соціально-економічний розвиток Греції у VIII-VI ст. до Р.Х. Причини боротьби демосу зі знаттю. Першопочаткова законодавча реформа.
9. Велика грецька колонізація, її причини, напрямки і результати.
10. Ранньогрецька тиранія доби архаїки та її значення.
11. Загальні закономірності розвитку Аттики в VIII -VII ст. до Р.Х. Кілонова смута та закони Драконта.
12. Історія Афін у VI ст. до Р.Х. Діяльність Солона, Пейсістрата, Клісфена.
13. Розвиток Спарти до II Месенської війни. Проблема історичності постаті Лікурга та його реформ.
14. Суспільно-політична організація класичної Спарти.
15. Іонійське повстання та походи персів на Балканську Грецію.
16. Перший Афінський Морський союз та його діяльність під час греко-перських воєн.
17. Розквіт афінської демократії, її основні риси і принципи. Діяльність Перікла.
18. Пелопоннеська війна: її причини, перебіг та значення для розвитку Греції.

6. Друга та Третя Пунічні війни та їх значення для Риму.
7. Діяльність братів Гракхів.
8. Війни Риму на рубежі II-I ст. до Р.Х. Реформа Гая Марія.
9. Боротьба політичних угруповань у Римі в 80-ті рр. до Р.Х. Диктатура Корнелія Сулли.
10. Перший тріумвірат в Римі та Галльська війна.
11. Громадянська війна 49 – 45 рр. до Р.Х.: її причини та перебіг.
12. Диктатура Гая Юлія Цезаря. Причини та обставини вбивства Цезаря.
13. Громадянські війни після смерті Цезаря. Принципат Августа.
14. Римська імперія за династій Юліїв-Клавдіїв та Флавіїв.
15. Римська імперія за династії Антонінів.
16. Правління династії Северів та «криза III ст.» в Римській імперії.
17. Реформи Діоклетіана і Константина. Домінат як друга форма імперії.

Приклад завдання для Контрольної роботи ЗМ2:

Теоретичне питання:

Діяльність братів Гракхів.

Тестові питання:

1. Найнижчий клас населення в Римі відповідно до реформи Сервія Туллія називався:

А) Фети;	В) Пентакосіомедимни;
Б) Плебеї;	Г) Пролетарі.
2. Римський патрицій, який повів армію вольсків на Рим на початку V ст. до Р.Х.:

А) Цинциннат;	В) Камілл;
Б) Коріолан;	Г) Манлій.
3. Карфагенський полководець часів Першої Пунічної війни?:

А) Гамількар Барка;	В) Атилій Регул;
Б) Ганнібал;	Г) Сципіон Африканський.
4. Римський диктатор у 82-79 рр. до Р.Х.:

А) Гней Помпей;	В) Юлій Цезар;
Б) Корнелій Сулла;	Г) Гай Марій.
5. Германське плем'я, з яким вів тривалі війни Марк Аврелій:

А) Кімври;	В) Маркомани;
Б) Херуски;	Г) Франки.

Екзаменаційна робота

Перелік екзаменаційних питань

1. Поняття «Історія Античності». Спільне і відмінне у розвитку країн Стародавнього Сходу і Античного Світу.
2. Періодизація історії Стародавньої Греції та Риму.
3. Етно-географічні області Греції та Апеннін.
4. Відкриття пам'яток мінойсько-ахейської цивілізації. Г. Шліман. А. Еванс.
5. Розвиток мінойсько-ахейської Греції у II тис. до Р.Х.
6. Поеми Гомера як історичне джерело. «Гомерівське питання».
7. Особливості розвитку Давньої Греції в Гомерівський період.
8. Соціально-економічний розвиток Греції у VIII-VI ст. до Р.Х. Причини боротьби демосу зі знаттю. Першопочаткова законодавча реформа.
9. Велика грецька колонізація, її причини, напрямки і результати.
10. Ранньогрецька тиранія доби архаїки та її значення.
11. Загальні закономірності розвитку Аттики в VIII -VII ст. до Р.Х. Кілонова смута та закони Драконта.
12. Історія Афін у VI ст. до Р.Х. Діяльність Солона, Пейсістрата, Клісфена.
13. Розвиток Спарти до II Месенської війни. Проблема історичності постаті Лікурга та його реформ.
14. Суспільно-політична організація класичної Спарти.
15. Іонійське повстання та походи персів на Балканську Грецію.
16. Перший Афінський Морський союз та його діяльність під час греко-перських воєн.
17. Розквіт афінської демократії, її основні риси і принципи. Діяльність Перікла.
18. Пелопоннеська війна: її причини, перебіг та значення для розвитку Греції.
19. Криза полісу та її прояви у різних сферах. Історія Еллади у 1 половині IV ст. до Р.Х.
20. Встановлення македонської гегемонії в Греції.
21. Східний похід Александра Македонського та його результати.
22. Легендарна традиція про заснування Риму.
23. Рим царської доби.
24. Завоювання Римом Апеннін у V-III ст. до Р.Х.
25. Боротьба патриціїв та плебеїв в ранній римській республіці.
26. Причини Пунічних воєн. Перша Пунічна війна.
27. Друга та Третя Пунічні війни та їх значення для Риму.
28. Діяльність братів Гракхів.
29. Війни Риму на рубежі II-I ст. до Р.Х. Реформа Гая Марія.
30. Боротьба політичних угруповань у Римі в 80-ті рр. до Р.Х. Диктатура Корнелія Сулли.

31. Перший тріумвірат в Римі та Галльська війна.
32. Громадянська війна 49 – 45 рр. до Р.Х.: її причини та перебіг.
33. Диктатура Гая Юлія Цезаря. Причини та обставини вбивства Цезаря.
34. Громадянські війни після смерті Цезаря. Принципат Августа.
35. Римська імперія за династій Юліїв-Клавдіїв та Флавіїв.
36. Римська імперія за династії Антонінів.
37. Правління династії Северів та «криза III ст.» в Римській імперії.
38. Реформи Діоклетіана і Константина. Домінат як друга форма імперії.

Зразок екзаменаційного білету

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 032 Історія та археологія; ОР «Бакалавр», 1-й курс
Освітня програма «Археологія та преісторія»
Навчальна дисципліна «Історія Давньої Греції. Історія Давнього Риму»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3

1. Відкриття пам'яток мінойсько-ахейської цивілізації. Г. Шліман. А. Еванс.
2. Друга та Третя Пунічні війни та їх значення для Риму.

Затверджено на засіданні кафедри історії стародавнього світу та середніх віків.

Протокол №__ від _____ р.

Зав. кафедри проф. Ставнюк В.В. _____

Екзаменатори: доц. Пуховець Д.С. _____

доц. Пількевич А.Л. _____

Рекомендована література

Основна:

1. Балух В.О. Історія Античної цивілізації: У 3-х т. Т.1. Стародавня Греція: підручник. – Чернівці, 2007.
2. Балух В.О. Історія Античної цивілізації: У 3-х т. Т.2. Стародавній Рим: підручник. – Чернівці, 2008.
3. Ставнюк В.В. Історія Давньої Греції. Чернівці, 2022.
4. Boatwright, Mary T., Daniel J. Gargola, and Richard J. A. Talbert. The Romans: From village to empire. New York and Oxford: Oxford University Press, 2004.
5. Bugh, Glenn. R. (ed.). The Cambridge Companion to the Hellenistic world. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.
6. The Cambridge Ancient History. In 14 Vol. Cambridge University Press, 1970-2005.
7. Erskine, Andrew (ed.). A companion to the Hellenistic world. Malden, MA, and Oxford: Blackwell, 2003.
8. Flower, Harriet I. The Cambridge Companion to the Roman Republic. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004.
9. Forsythe, G. A critical history of early Rome. University of California Press, 2005.
10. Hornblower, Simon. The Greek world 479–323 BC. London and New York: Methuen, 1983.
11. Kallendorf, Craig W. (ed.). A Companion to the Classical Tradition. Malden, MA: Blackwell, 2007.
12. Kinzl, K (ed.). A companion to the Classical Greek world. – Blackwell, 2006.
13. Martin, T. Ancient Greece: From Prehistoric to Hellenistic Times - Yale University Press, 2013.
14. Murray, Oswyn. Early Greece. 2nd ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.
15. Potter, David S. A companion to the Roman Empire. Malden, MA: Blackwell, 2006
16. Rhodes, P. A history of the Classical Greek world: 478–323 BC. – Blackwell, 2006.
17. Rosenstein, N.; Morstein-Marx, R. (eds.). A companion to the Roman Republic. Blackwell, 2006.
18. Shapiro, H. Alan (ed.). The Cambridge Companion to Archaic Greece. Cambridge, UK, and New York: Cambridge University Press, 2007.
19. Walbank, Frank W. The Hellenistic world. Revised ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.
20. Woolf, G. Rome: An Empire's Story. Oxford University Press, 2012.

Додаткова:

1. Жданович О.П. Аріанство в епоху Константина Великого. К.: Інститут історії НАН України, 2009. 222 с.
2. Ісіченко І. Загальна Церковна історія. Харків: Акта, 2006. 602 с.
3. Мозговий І. Неаплотонізм і патристика, або Світло у присмерках великої цивілізації. Суми, 2009. 471 с.
4. Пащенко В. І, Пащенко Н. І. Антична література. К.: Либідь, 2001.
5. Ставнюк В.В. Становлення афінського поліса. К., 2006.
6. Arjava, A. *Women and Law in Late antiquity*. – Oxford University Press, 1996.
7. Beard, M., North, J. and Price, S. *Religions of Rome*. In 2 Vols. Cambridge University Press, 1995.
8. Boardman, J. (ed.), *Oxford History of Classical Art*. Oxford University Press, 1993.
9. Boardman J., Griffin J., and Murray O. (eds.), *Oxford History of the Classical World*. Oxford University Press, 1986.
10. *Cambridge companion to the age of Constantine*. Cambridge University Press, 2006.
11. *Cambridge History of Classic Literature*, vol. 1, Greek Literature, ed. P. E. Easterling and B. M. W. Knox; vol. 2, Latin Literature, ed. E. J. Kenney and W. V. Clausen. Cambridge University Press, 1982-1985.
12. Cameron, A. *Greek Mythography in the Roman World*. Oxford University Press, 2004.
13. Cameron, A. *The Later Roman Empire, AD 284–430*. Harvard University Press, 1993.
14. Campbell, G. (ed.), *The Grove Encyclopedia of Classical Art and Architecture*. In 2 Vols. Oxford University Press, 2007.
15. Cohen, E. *Athenian economy and society: A banking perspective*. Princeton University Press, 1992.
15. Cornell T. J., *The Beginnings of Rome*. Routledge, 1995.
16. Coulston, J.; Dodge, H. (eds.). *Ancient Rome: The archaeology of the eternal city*. Oxford University School of Archaeology, 2000.
17. Crawford, M. *The Roman Republic*, 2nd edn. Fontana Press, 1992.
18. Cross F. L. and Livingstone E. (eds.). *Oxford Dictionary of the Christian Church*, 3rd rev. edn. Oxford University Press, 2005.
19. Cullen, T. (ed.), *Aegean Prehistory: A Review*. Archaeological Institute of America, 2001.
20. Davies, J. K. *Democracy and Classical Greece*, 2nd edn. Harvard University Press, 1993.
21. di Berardino, A. (ed.). *Encyclopedia of the Early Church*. James Clarke & Co., 1992.
22. Easterling P. (ed.), *Cambridge Companion to Greek Tragedy*. Cambridge University Press, 1997.

23. Evans Grubbs, J. *Women and Law in the Roman Empire: a sourcebook of marriage, divorce and widowhood*. Routledge, 2002.
24. Garnsey, P. and Saller, R. *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, 2nd edn. University of California Press, 2014.
25. Giardina, A. (ed.). *The Romans*. University of Chicago Press, 1993.
26. Goodman, M. *The Roman World 44 DC-AD 180*, 2nd edn. Routledge, 2011
27. Hansen M.H. and Nielsen T. H. (eds.). *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. OUP Oxford, 2004.
28. Harries, J. *Law and Empire in Late Antiquity*. Cambridge University Press, 2001.
29. Hornblower, Simon & Spawforth, Antony (eds.). *The Oxford Companion to Classical Civilization*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
30. Keaveney, A. *Rome and the unification of Italy*. Bristol Phoenix, 2005.
31. Kelly, C. *Ruling the Later Roman Empire*. Harvard University Press, 2004.
32. Kirk, G. S., Raven, J. E. and Schofield, M. *The Presocratic Philosophers*, 2nd edn. Cambridge University Press, 1983.
33. Long, A. A. *The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy*. Cambridge University Press, 1999.
34. Marincola, J. *Greek Historians*. Oxford University Press, 2001.
35. Millar F. *Emperor in Roman World*. Ithaca, 1992.
36. Mitchell, S. *A History of the Later Roman Empire AD 284-641*. Wiley-Blackwell, 2007.
37. Ogden, D. (ed.). *A Companion to Greek Religion*. Blackwell, 2007.
38. Oleson, P. (ed.), *Handbook of Engineering and Technology in the Classical World*. Oxford University Press, 2008.
39. Osborne, R. *Greece in the Making. 1200-479 BC*. Routledge, 1996.
40. Roberts, J. *Herodotus: a Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2011.
41. Sabin, P., van Wees, H. and Whitby, M. (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare*. In 2 Vols. Cambridge University Press, 2007.
42. Scheidel, W. (ed.). *Cambridge Economic History of the Greco-Roman World*. Cambridge University Press, 2007.
43. Smith, C. *Early Rome and Latium: Economy and society c. 1000–500 BC*. Oxford University Press, 1996.
44. Spawforth, Tony. *The Story of Greece and Rome*. New Haven and London: Yale University Press, 2018.
45. Talbert, Richard (ed.). *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*. Princeton University Press, 2000.
46. Thomas, J. A. C. *Textbook of Roman Law*. North Holland, 1976.
47. Todd, S. C. *The Shape of Athenian Law*. Clarendon Press, 1993.
48. Vernant, J.-P. (ed.). *The Greeks*. University of Chicago Press, 1995.
49. Wells, C. *The Roman Empire*, 2nd edn. Harvard University Press, 1992.
50. Whitley, J. 2001. *The archaeology of ancient Greece*. Cambridge University Press, 2001.